

Лілія Циганенко
ORCID: 0000-0002-5014-9845

МЕТРИЧНІ КНИГИ ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ АЛБАНЦІВ ПІВДЕННОЇ БЕССАРАБІЇ

METRIC BOOKS AS SOURCE OF THE HISTORY OF THE ALBANIANS OF SOUTHERN BESSARABIA

Для розвитку сучасної української історичної науки притаманна підвищена увага до вивчення масових джерел, серед яких важливе місце належить метричним книгам.

Метрична книга (трьохчастна книга) – це церковний офіційний реєстр, в якому велися записи статистичного-облікового характеру стосовно мешканців певного регіону або населеного пункту. Метрична книга була розрахована на один календарний рік та складалася з трьох реєстраційних частин: новонароджених («О родившихся»), заключних шлюбів («О бракосочетавшихся»), померлих («О умерших»).

Перші згадки про метричні книги відносяться до XVI ст. [3, с. 129]. Обов'язкове ведення метричних книг у Російській імперії було запроваджено в 1722 р.: у параграфі 29 «Доповнень до духовного регламенту» священники були зобов'язані мати книги, «які зазвичай називаються метрики» й де «...записуються відомості про народження та хрещення дітей, укладання шлюбів та смерті, а також повідомляти ці дані до архієрейських приказів» [4, № 4022]. Ведення книг перебувало під патронатом священників (різних конфесій), але цей процес ретельно контролювався органами державної влади.

Важко не погодитися з думкою О. Кригіної, яка стверджує, що: «Метричні книги, попри своє громадянсько-правове значення, були також важливим статистичним матеріалом, первинним генеалогічним джерелом, найбільш достовірним із загальної маси родових матеріалів» [2, с. 138]. Як зазначено в енциклопедичному словнику Брокгауза і Ефрона, «Окрім свого громадянсько-правового значення, метричні книги служать важливим статистичним матеріалом» [7, с. 201]. Метричні книги протягом всього свого існування виконували функцію не лише духовного, але й громадянського та юридичного документа.

Сьогодні наукове вивчення метрик не припиняється, а, навпаки, розвивається за різними напрямками. Інформація метричних книг використовується для соціально-правового захисту громадян (підтвердження фактів народження, смерті, як непрямий доказ при встановленні національності), генеалогічних, історико-статистичних досліджень, при вивченні ментальності етносу (дотримання посту, залежність імен у новонароджених від релігійних свят, динаміка народжуваності тощо) [2, с. 138].

Деякі з сучасних дослідників знаходять в метричних книгах відповіді на доволі «незвичайні» питання, наприклад такі як: фіксація причин смерті за матеріалами метричних книг [5]; шлюбні стратегії лютеран за матеріалами метричних книг [1]; станово-професійний склад населення за матеріалами метричних книг [6] тощо. До цього виду історичних джерел звертається дедалі більше дослідників.

В Ізмаїльському архіві зберігається чимало цікавих та унікальних документів, серед яких чільне місце належить метричним книгам. Однією з таких «родзинок» є метрична книга села Каракурт, Болградського району.

Село Каракурт було засновано в 1811 році албанцями – переселенцями з Добруджі, куди вони потрапили з півдня Албанії. Албанці – нащадки стародавнього населення Балкан – іллірійців, які внаслідок войовничого та незалежного характеру, так й не були повністю романізовані. В цілому ж, на територію сучасної України албанці переселилися в середині XVIII сторіччя, коли ці землі були під владою Російської імперії. В той час більша частина колоністів складалася з албанських добровольців, які під час російсько-турецької війни служили на російському флоті. Вони контролювали дельту Дунаю, а після завершення війни осіли в Одесі та на її околицях. В історичному центрі Одеси є дві відомі вулиці, пов'язані з албанцями: Велика і Мала Арнаутські.

Переселення албанців до Південної Бессарабії відбулося у 1806–1812 роках й було пов'язане з посиленням національного та релігійного гніту на рідних для них Балканах, які тоді були під владою Османської імперії. Кілька тисяч православних албанських, болгарських і гагаузьких родин відмовились від перспективи навернення в іслам, шукаючи вільні землі, вирушили на пошуки нової батьківщини. Так з'явилося перше албанське село Каракурт в регіоні. Щодо назви села – існують кілька версій. Перша – переселенці будували глиняні хати з чорної глини, до складу якої входила значна кількість місцевих чорних хропаків. Друга – в часи перебування татар на місці майбутнього поселення існував хутір татарського начальника – Кара-Курта. Третя версія пов'язана з назвою одного з видів павуків, яких доволі багато в регіоні.

В середині XIX ст. частина бессарабських албанців переселилися до сучасної Запорізької області, де ними було засновано кілька сел. Каракурт залишає за собою статус столиці українських албанців та єдиного албанського села в Одеській області. З 1944 по 2016 рр. село називалося Жовтневе, однак в рамках декомунізації в Україні, йому було повернуто історичну назву. Албанці становлять відносну більшість населення села, однак тут мешкають також гагаузи, болгары, молдовани, українці. Сьогодні мешканці Каракурта розмовляють шістьма мовами: албанською, болгарською, гагаузькою, українською, молдовською та російською, однак албанська тут є основною мовою міжнаціонального спілкування.

Історія становлення та розвитку села є надзвичайно цікавою. Одним з

джерел, що допомагає в історико-статистичних розвідках, є вже згадувані метричні книги (з 1824 р.), які зберігаються в фондах Ізмаїльського архіву.

Фото 1.

Зовнішній вигляд метричної книги

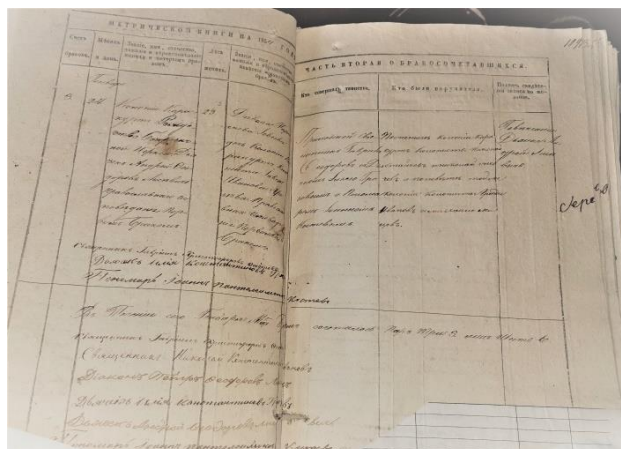

Фото 2.

*Одна зі сторінок метричної книги
с. Каракурт (1851 р.)*

Традиційно метричні книги села Каракурт склалися з трьох частин. В першій – «Про новонароджених», окрім дати народження та хрещення, зазначалась стать дитини, її ім'я, місце проживання, станова приналежність, віросповідання, національність. Серед обов'язкових даних були прізвища та ім'я батьків та хрещених (їх місце проживання, станова та національна приналежність тощо). Окремо зазначалося, хто зі священнослужителів хрестив дитину й де цей обряд відбувався (вдома або в церкві).

Наступна, друга частина книги – «Про шлюби» – також вимагала певного переліку обов'язкових даних. Це дата укладання шлюбу, персональні дані молодят. Для кожного з подружжя відмічалось, який шлюб він брав (перший, другий тощо). В окрему графу записували свідків (поручителів), обов'язково зазначаючи їх місце проживання, станову та національну приналежність. Традиційно вказувалося, хто зі священнослужителів проводив обряд.

Заключна – третя частина метричної книги «Про померлих» містила інформацію про дату смерті та дату поховання, відомості про місце проживання померлого, його становий та національний статус. Обов'язковим було зазначення причини смерті та місце поховання. В третій частині також вказувалося, хто зі священнослужителів здійснив обряд поховання, а також хто проводив сповідь померлого. По кожній частині підсумки підводилися раз на місяць та в цілому за рік.

Невірно буде стверджувати, що метричні книги є єдиним джерелом у вивченні історії албанців Південної Бессарабії. Значну роль тут відіграє вивчення таких джерел, як відомості волосних управ, різноманітні переписи населення, матеріали губернських та повітових канцелярій тощо. Однак

.....
інформаційне значення такого роду джерел значно підвищується у поєднанні з даними метричних книг.

Джерела та література

1. Коркодинова А.В., Главацкая Е.М. Брачные стратегии лютеран Екатеринбургa по материалам метрических книг церкви св. Петра (1892-1919 гг.). Церковь. Богословие. 2016. URL: academia.edu.
2. Кригіна О. В. Метричні книги як історичне джерело: використання та забезпечення збереження інформації. Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства : зб. матеріалів Міжнар. Інтернет- конференції, м. Маріуполь, 15 листоп. 2017 р. / Маріуп. держ. ун-т ; за заг. ред. Г. І. Батичко. Маріуполь : МДУ, 2018. 278 с.
3. Недзелюк Т.Г. Метрические книги сибирских католических приходов как репрезентативный исторический источник. Вестник Томского государственного университета. 2011. № 3(15). С. 129–135.
4. Повне зібрання законів Російської імперії. СПб. : Типография 2-го Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1830. Вип.1. Т. 6.
5. Смирнов С. Смертность в Олонецкой губернии в XIX – начале XX вв.: к вопросу о фиксации причин смерти (по материалам метрических книг. Информационный бюллетень ассоциации История, 2002. URL: elibrary.ru.
6. Хабарова О.В. Сословно-профессиональный состав населения Севастополя в первой четверти XIX в. (по материалам метрических книг. Историческое профессиоведение. 2004. URL: elibrary.ru.
7. Энциклопедический словарь / сост. Ф.А. Брокгауз, И.А. Эфрон. Т. XIX. СПб.: Типо-Литография И. А. Эфрона, 1896.